

ISSN 1300 - 2147

YUNUS

İLİM, KÜLTÜR, SANAT VE ÇEVRE DERGİSİ

DOĞU TÜRKİSTAN TÜRKLERİNİN EBEDİ
LİDERİ, ÖMRÜNÜ DOĞU TÜRKİSTANIN
KIZIL ÇİN EMPERYALİZMİNDEN
KURTARILMASINA ADAYAN TÜRKLÜK
MÜCAHİDİ İSA YUSUF ALPTEKİN
RUHU ŞAD, MEKÂNI CENNET OLSUN

TEMMUZ-AĞUSTOS-EYLÜL'1996

SAYI: 15

FİYATI: 100.000 TL.

YUNUS

Üç Aylık İlim, Kültür, Sanat
ve Çevre Dergisi

Cilt:4 Sayı:15

Temmuz, Ağustos, Eylül'1996

SAHİBİ

Aliosman SAĞLAM

GENEL YAYIN YONETMENİ

Murat YÜKSEL

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Mustafa YAZICI

KOORDİNATOR

İbrahim SAĞLAM

IDARE YERİ VE YAZIŞMA
ADRESİ

GÜLBAHARHATUN MAH.
YAVUZ SULTAN SELİM
BULVARI NO:36
61040 TRABZON

TEL: (462) 223 15 95

FAX: (462) 223 32 04

FİYATI: 100.000 TL

Abone:

Yurtiçi: Yıllık 400.000 TL

Yurtdışı: 35 DM veya 20 \$

Abone ücreti İbrahim SAĞLAM
732132 nolu posta çeki hesabına,
yurtdışı aboneler için Ziraat Bankası
Trabzon Merkez Şubesi aracılığı ile
yatırılarak yazışma adresine bilgi
verilir.

Dizgi: Hüseyin TAN (462) 230 07 41

Baskı: Karadeniz Gazetesi Ofset

Tesisleri

Tel: (462) 325 39 01-2-3

Yayınlanan yazıların müthevasına
ait sorumluluk yazarına aittir.
Yayınlanacak yazılar üzerinde
yazarından izin alınarak gerekli
düzeltilmeler yapılabilir. Gönderilen
yazılar yayınlansın yayınlansın
ide edilemez.

İÇİNDEKİLER

- Murat YÜKSEL **3** Trabzon'da Osmanlı Dönemi
Kültür Sanat Hareketleri
- İbrahim SAĞLAM **12** Birgün
- Prof. Dr. A. Yüksel ÖZEMRE **14** Mürşid-i Manevi Nasıl
Olmalıdır?
- Ruhi TÜRKİYILMAZ **18** Parmakların Öyküsü
- Mustafa YAZICI **19** Gerçek Temel Dayı ve Fıkraları
Üzerine Bir Araştırma ve
İnceleme
- Harun YAVRUOĞLU **20** Karikatür
- Arş. Gör. Hasan Ali ESİR **21** Sebki Hindi Üzerine
- Turan BAHADIR **24** Anneye Hicaz Beste
- Sebahattin ŞENTÜRK **24** İstirap Süzülür Yüreğime Damla
Damla
- Murat YÜKSEL **25** Türk Anneler Derneği Genel
Başkanı Türkan AKSU ile Bir
Söyleşi
- Arif Nihat ASYA **31** Fetih Marşı
- Ali Rıza YILDIZ **32** Yalan Dünya
- M. Fehmi BEKAROĞLU **32** Bambaşka
- Arş. Gör. Salih OKUMUŞ **33** 1980 Sonrası Ceza Evi
Romanları (1) Giriş
- Elif ülkü SOYLU **36** Maveria
- Hasan BEKTAŞ **37** Nasıl Anlatsam
- Osman Gökhan BALI **37** Hatıralar
- Yrd. Doç. Dr. Nurgül AY/
Hüseyin TAN **38** Doğu Karadeniz Bölgesi'nde
Yetişen Endüstriyel Ağaç
Türleri ve Kullanılış Yerleri
- Arş. Gör. Salim KÜÇÜK **40** Kitap Tanıtım
- Mustafa YAZICI **42** Yeşil Sloganlar
Genç Şairlerimiz
- Leman TANRIKULU **43** Hatıralar
- Züleyha SARAC **43** Canın Sıklınca
- Mehmet NİAZOĞLU **43** Tarih
- 44** Kültür Sanat Haberleri

OKUMUŞ KİTAPLIĞI
ISSN 1300 - 2147 Dr. Salih OKUMUŞ

No:

"Mektubunuzu aldım bugün tarihsiz, mekansız
Söyleyin Eylül kadar solgun genç adamlar
Bir tek ömre sığmaz mı acımız
Yolunuz düşer mi bilmem arada bir
Gelseniz diyorum
Umuttum esmerliğinizi"

Cemal SİYAN

Arş. Gör. Salih OKUMUŞ*

**1980 SONRASI CEZAEVİ
ROMANLARI (I)
"EYLÜLİST ROMANLAR"**

Türkiye'de yaşanan siyasi oluşumlar, ülkede sanat ve edebiyat eserleri ile neredeyse karşı konulmaz bir ilişki içine girmiştir. Çağın tanıklığını yapan sanatçı ülkedeki toplumsal ve siyasal çalkantılardan, bunalımlardan etkileniyor, bu da şöyle ya da böyle eserlerine yansıyor. Yakın geçmişte yaşanan sosyal ve siyasal olayların etkilerini sanat ve edebiyat eserlerinde net bir şekilde görmemiz mümkündür. 1908 Meşrutiyetin İlanı, 1923 Cumhuriyetin ilanı, 1960 Devrimi, 12 Mart 1972 Muhtırası, 12 Eylül 1980 darbesi gibi. Türk toplumunun yaşadığı bu tür siyasi ve sosyal olaylar neredeyse kendi edebiyatını da beraberinde getirmiştir. Yukarıda belirttiğimiz olaylar karşısında, bu önemli tarihlerdeki "yaşananlar"ın lehinde ya da aleyhinde olanlar bunu sanat eserlerinde ifade etmişlerdir. Bu tarihsel süreç içerisinde ülkede 1980'de yeni bir ihtilal yaşanmış ve bu müdahale Türk toplumunu hemen hemen her alanda etkilemiş, o ana kadar gelen birikim yeniden gözden geçirilmiş, bu yönlendirici ve baskıcı ortamla birlikte ülkede yeni anlayışlar baş göstermeye başlamıştır. Yapılanmanın bir tezahürü olan siyasi partilerin kapatılıp siyasal hayatın askıya alınmasıyla birlikte, her alanda bir çok özgürlükler kısıtlanır. Ülke sorunlarına ilgi duyan ve belli bir ideoloji ve inanç sahibi insanlar bir boşluk içine düşerler. Egemen ideolojiyle kendi ideolojisi ve inancı arasında sağlıklı bir iletişim kurmayan insanlar hayat tarzlarını, dünya görüşlerini savunmak, korumak amacıyla yeni arayışlar içerisine girerler. Radikal sol kesim "cinselliğe" ve "bireyselliğe" yönelirken "İslamcı" kesim de "tasavvufa" doğru bir yönelim gözlenir. Ciddi işlerle pek ilgisi olmayan, dahası içinde sorusu bulunmayan ortalama insanlara ise, gerek egemen ideoloji, gerekse basın ve TRT tarafından yeni alternatifler sunulur. Bunların sunduğu alternatif dünya görüşü ve alternatif yaşam tarzı tutmuştur da. Ülkede olaylar yaşanırken, edebiyat da bir iç değişime uğrar. Parti ve derneklerin ideolojik (savaş) dergilerinin kapatılmasıyla birlikte edebiyat dergileri çoğalmaya başlar. Bu yeni değişim izlerini, romandan şiire, sinemadan müziğe kadar kendini hissettirir.

Bu yeni yönetimin ortak paydası "yenilmişlik", "içe dönüş", "özeleştirme", "cinsellik", "yalnızlık", "arayış" olur. Eylül kesintisiyle birlikte ideolojik katmanlara bir mesaj verme zorunlulukları kalmayan sanatçılar, kendilerini daha rahat hissedip eskiden buldukları ideolojik katmanlara eleştiriler getirerek bireysellik

*KTÜ Fen Ed. Fak. Türk Dili ve Ed. Böl.

anlayışına sahip çıkar.

1980'li yıllarda Türk romanında gözlenen en önemli dönemselsel moda ise, "iç hesaplaşma" ve "özeleştiridir". Bu romanlarda 12 Eylül öncesinin militanlarının, militanlıklarını yaratan gerçek nedenler tartışılır. Bu romanların bir ortak yönü "militandaki insani yan"ı anlatma çabasıdır. Bu romanlar dönemin gereği yoğun bir ilgiyle karşılanılır; ödüller alıp, bol baskı yaparlar. Kendi bireyselliğini kavrayamamış ve yanlış yönlendirmeler sonucu cezaevini doldurmuş insanların dramlarını anlatan bu romanlara kimi yazarlar; "Bu romanlarda kendilerini savunamayacak durumda olan insanlar yargılanıyor, bu ise büyük bir haksızlıktır." diyerek karşı çıkarlar ve bu olay üzerine yoğun tartışmalar olur.

Sonra cezaevlerindeki militanlar eserleriyle bu dönemselsel modaya bizzat kendileri karşılık verirler. İdamla yargılanan Nevzat Çelik ve Ersin Ergin şiirleriyle militanlıklarının perde arkasını anlatırken, idam cezası yargıtayca onaylanmış olan A. Kadir Konuk ve 1981-85 yılları arasında hapis yatmış olan Hüseyin Şimşek romanlarıyla bu tartışmaya ilginç bir boyut kazandırır. Daha sonra bunlara; Öner Yağcı, Zihni Açıba, Remzi Çayır, Hüseyin Şengül, Abbas Çelik, Haluk Kırcı, Yunus Meral vb. gibi şair ve yazarlar da katılır. Bütün bunlardan anlaşılmalıdır ki; içeriye düşen insanlar yanlış yönelimler sonucu buraya düşmemişlerdir. Onlar hapis haneye, inandıkları doğruların kaçınılmaz sonucu olarak düşmüşlerdir.

12 Eylül sonrası dönem, her düşünceden insan için bir "içe dönüş" ve "iç hesaplaşma" dönemi olmuştur. Geçmişte yaşanan yanlışların farkına ancak 12 Eylül sonrasında varılmış, açıktan küfredemedikleri geçmişlerini (hain damgasını yemekten çekindikleri için) eleştirel bir yaklaşımla ama temkinli bir şekilde metinlerde işlemişlerdir. Kimileri devrimci mücadeleye katılmış insanların aslında dava peşinde koşmadıklarını, "cinsellikleri" peşinde koştuklarını anlatırken, kimileri de "bireyin" bu mücadelede yok sayıldığını, onun bir tanımın peşinde koşan robot haline dönüştüğünü anlatmışlardır.

Aradan geçen on yıl, olayların hiç olmazsa biraz daha sağlam değerlendirilmesine imkân verince, artık hesaplaşma sağ-sol olarak değil, devlet terörü,

emperyalistlerin oyunları ve bir bilinmezlik ortamında yitip giden gençlerin dramına dönüştü.

Bu dönemi işleyen filmlerden "Sis", genç insanların bilinmezlikler içindeki durumlarına projektör tuttu. "Kara Sevdalı Bulut" ve "Bütün Kapılar Kapalıydı" adlı filmler "İşkence" ile beraber, bir gerçeğin kabullenilmezliğini de dile getirdi.

Bu dönem, kendi müziğini de kurdu. "Özgün ve Devrimci Müzik" oluşumları, konularını hapis hane hayatı, işkence ve bir neslin dramından aldı.

Tarihin sesinin gerçekleri anlatmada cılız kaldığı dönemlerde romancıların tarihle hesaplaşmaları sanırım kaçınılmaz. Bu bir bakıma tarihin yeniden yorumlanması imkanıdır. Ayrıca insanı acılarıyla, sevinçleriyle yeniden anlatmayı da ihmal etmiyor. Ancak roman gibi, belirli değişimleri uzun sürede gerçekleştirebilen bu türün ürünlerini sıcağı sıcağına değerlendirmek güç bir olay. Bu güçlüğün nedeni; yaşayışı değerlendirmek zorluğu ve oluşum-değişim halindeki bir şeyin ele gelmez özelliğidir. Bu yüzden evvela; 1980 sonrası romanının genel özelliklerini, ortak yönlerini, diğer romanlarla ilgili yönlerini ana hatlarıyla vermek daha doğru olacaktır.

1-1980 öncesi sosyal durumun 12 Eylül'le kesintiye uğraması, sanat ve edebiyat alanında yeni bir canlılığa sebep olmuştur. Sıcak savaş bitmiştir ama, 80 öncesindeki kamplaşmalar, aynı hoşgörüsüzlük sanat ve edebiyatta varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Bu yüzden eserlerin sanat değerlerinden çok fikri ve ideolojik yanları ön planda tutuluyor. "İdeolojik-siyasal" standartların geçerli olduğu bir ortamdaysa genel anlamda sanatın sorunları hiç olmazsa asgari müştereklerle tartışmanın imkansızlığı ortada. Bunun da "kamplara" ve romana zararı olduğu açık. Bir öz eleştiri imkânına fırsat tanımayan böyle bir ortamda romanın teknik ve anlatım sorunlarının çözülmesi yolunda çaba gösterilmesini beklemek çok zordur. Kendini bu havaya kaptırmayan 3-5 isim diretebiliyor ancak nitelik için. Sanırım bu noktada bir eleştirmenin sözünü değiştirmenin zamanı geldi: "Türkiye'de ne kadar siyaset varsa o kadar da roman var."

2-Ülkeyi 12 Eylül'e getiren toplumsal şartların, romancıları ciddi bir öz eleştiriye itmemiş olması mevcut kültür ortamında roman için ayrı bir şanssızlık. Çünkü biz, Türkiye'yi 12 Eylül'e getiren

şartlardan, o dönemde atılan her kurşundan, yazılan her satırın da sorumlu olduğunu düşünmüş ve 12 Eylül sonrası Türk romanının da belli bir hesaplaşmayla süreceğini ummuştuk. Evet belli hesaplaşmalar var. (Ahmet Altan'ın "Sudaki İz"nde, Leyla Erbil'in "Karanlığın Günü"nde) Ama bunun yanında "Devrim"e sosyalist aydına sırt çevirerek pas vermeyen, halka karşı hayıflanıp aydınların ve militanların kendi aralarında hesaplaşmaları da sürüyor yine.

3-Azınlık çevrelerin (aydın, işçi, devrimci, öğrenci vb.) hala romanın tek favorileri olması Türk romanı için hayra alamet değil. Türkiye gibi kültürel bir şok yaşayan ülkede sadece hayatları anlatılmaya değen kavganın içinde olanlar mı? Ya kavganın dışında olanlar, onlar yaşamıyor mu?

4-Batıda objektif bir tabana sahip olan yenilikçi akımın tekniklerinin (Proust, Faulkner, Joyce, Woolf, Musil, Svevo vb.) sanayi uygarlığının ciddi sıkıntılarını henüz yaşayan bir toplumun romanında uygulanması, eleştiri düzeyinde ciddi bir biçimde tartışılmadığı için Türk romanının imkânların artırabilecek bir zemin oluşturamıyor.

5-Kadın yazarların görülmesi, romana; onun için hem bir avantaj hem de dozu kaçırıldığında bir dezavantaj olan ayrıntıları soktu. Günlük yaşantı, çevre, duygular ve izlenimlerle ilgili ayrıntılarla karşılaştı roman. Bunun yanında batıdaki kadın özgürlük hareketlerinin (feminist) yansımaları da girdi romana. Elbette kahramanların hepsi Türk kahramanlarıydı. Yozlaşmış bir kültür ve aşınmış toplumsal kurumları içindeki kadının durumundaki tüm olumsuzlukların İslam'a mal edilerek dinin anlamsızca suçlandığı da oldu, haklı başkaldırıları da. Ne var ki aydın sınıfın kadınları için içine girince kadının insan ve birey olarak özgürlüğünü elde etmenin isteği yanında, "cinselliğini" başıboş ve ölçü tanımayan bir biçimde yaşama isteği de dile geldi. Burjuva ahlakının iki yüzlülüğüne karşı "yüzsüz" bir ahlak geliştirildiğine tanık olduk. Bu çelişkiyi elbette bütün yazarlar aynı biçimde yaşamadı. Hatta bunun, aynı ideolojik fildişi kulenin yazarları arasında bile farklı yorumlanışlarını gördük. Biz bunu büyük ölçüde marksizmin belirli bir ahlak anlayışının olmasına bağlıyoruz.

6-Tanpınar: "Türk romanını günü gününe

yaşayışımızla alakadar, fakat bütün bunlara rağmen bu romanı çok defa suni bulmamak, okurken cansızlığına isyan etmemek, hatta realite ile arasında bir münasebet tesis edebilmek de pek az mümkün" diyor. Tanpınar'ın bu yargısı ilk bakışta çok insafsızca. Ama içinde Türk romanının bir kusuruna da işaret olduğu bir gerçek. "Hayatımızla alakadar ama realite ile münasebeti az deyişini Türk romanının, günü gününe yaşayışımızla, hayatın yüzeyiyle, ayrıntılarıyla ilgili olmasına rağmen hayatımızı ve Türk toplumunun geçirmekte olduğu köklü değişimi içinden ve bir çok boyutuyla kavrayamadığı şeklinde anlamak daha doğru olur. Bu taktirde Tanpınar'ın yargısına hak vermemek elde değil. Çünkü, bugün de geçerli bir yargıdır bu.

7-Başla daha çok hikayeleriyle tanıdığımız (Leyla Erbil, Bilge Karasu, Adalet Ağaoğlu gibi) anlatımda belirli bir düzeyi tutturmuş yazarların roman türünde görünmeleri hiç olmazsa teknik ve anlatım açısından Türk romanına bir açılım imkanı sağlayabilir.

8-Tarihçilerin eksikliklerini romancıların tamamlaması elbette normal şartlarda doğru değil. Ama hep "icad edilmiş" bir tarih yazıldığı sürece romancılar tarihle hesaplaşmaya yeniden tahrik edilmiş oluyor. Bir bakıma tarihi yazılmamış yazıyla yeniden yazmak ve yaşatmak onlara düşüyor. Başarılı örnekleri de var. Hele söz konusu yakın tarihe ve yakın tarihin günümüzle de toplumsal, siyasi ve iktisadi bağları çok sıkıysa...

İşte Türk romanı bu şartlar altında oluşumunu sürdürmektedir. 1980'lerde tekrar hız kazanan ve moda olan cezaevi romanları, avantaj ve dezavantajlarını da birlikte getirerek 1990'lara gelinmiştir. Halen tespit edebildiğimiz 70 yazar, 150 civarında roman vardır. Bir de bunlara şiir, hikaye, hatırat ve incelemeleri, ayrıca tespit edilemeyen diğer eserleri eklersek; 120 yazar-şair 300-400 civarında da eser eder. Bu rakamlar bize, cezaevi edebiyatının 27 Mayıs hareketinden bu yana ne denli geliştiğini göstermeye yeter sanırım.